

811.163.41'367.335.2
811.163.41'37
<https://doi.org/10.18485/sj.2018.23.1.14>

ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ*
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 04. 01. 2018.
Прихваћен: 29. 01. 2018.

МНОЖЕЊЕ НЕГАЦИЈА У УСЛОВНИМ РЕЧЕНИЦАМА**

Предмет проучавања у овом раду јесте појава множења негација у српском језику и то у оквиру условних зависних реченица. Корпус за ово истраживање чине зависне условне реченице у којима се негација предиката јавља и у главној и у зависној клаузи, а које смо ексцерпирани из текстова који припадају различитим функционалним стиловима. Циљ рада јесте да се покаже какву семантичку интерпретацију може имати условна реченица у којој су негирани и предикат главне и предикат зависне клаузе, као и на који начин на њену структурну и семантичку вредност утиче присуство негације и у главној и у зависној клаузи. Анализа је показала да у неким подтиповима условних реченица долази, на формалном плану, до множења негација између негираних предиката у главној и зависној клаузи, што ће под посебним условима доводити до афирмативне семантичке вредности целе зависносложене реченице, док ће у другима од њих присуство негације уз предикат и у главној и у зависној клаузи омогућавати прерастање условне везе у узрочну, док у једном подтипу условних реченица, у реалним условним реченицама, негирани предикати у главној и зависној клаузи неће условљавати појаву множења негација.

Кључне речи: множење негација, условне реченице, категорија услова, семантичка вредност, транспортовање негације.

*jelenapetkovic75@gmail.com

**Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Зависносложена реченица са условном зависном клаузом у свом саставу има дводелну структуру, један њен део чини зависна клауза којом се исказује услов и која се у литератури често обележава термином *протаза* и други део који чини главна клауза, којом се исказује оно што је условљено, а која се обележава термином *аподоза*.¹ Условна клауза² се у стандардном српском језику уводи везницима *ако*, *уколико*, *ли*, *кад* и *да*. На посебним морфосинтаксичким околностима које прате употребу ових везника, као везника условних клауза, ми се овом приликом нећемо детаљно задржавати, већ ћемо пажњу посветити само оним условним реченицама које и у главној и у зависној клаузи садрже негацију и код којих долази до множења негација³ између главне и зависне клаузе, а које су уведене везницима *да* и *кад*.

У богатој литератури о условној реченици проблем множења негација између негираних предиката главне и зависне клаузе је или остао неуочен или је недовољно разматран⁴, те је циљ нашег рада да покажемо како употреба негације у овом типу зависних реченица⁵ утиче на њихову условну интерпретацију, као и да утврдимо који су то синтаксички и семантички критеријуми под којима долази до множења негација између главне и зависне клаузе, које целој зависносложеној реченици⁶, без обзира на формално присуство негираних предиката и у главној и у зависној клаузи, даје афирмативну семантичку вредност.

¹ Будући да ћемо ми у раду посматрати зависну клаузу са условним значењем као конституент више реченице, ми ћемо је, како је у новијим граматикама и пракса, звати условном клаузом, чиме се она уклапа у, по јединственом критеријуму издвојен, скуп адвербијалних зависних реченица.

² У ранијим граматикама чешће је у употреби био термин *погодбена реченица*, под којим се, међутим, подразумевала читава условна реченица, дакле и протаза и аподоза заједно, чему потврду налазимо и у Ивић 1983.

³ Под множењем негација подразумевамо математичко-логички принцип који у језику доводи до тога да два негатора употребљена у склопу једне изреке дају афирмативну семантичку вредност читавом исказу. О прагматичким разлозима који у комуникативном чину условљавају да се говорник определи за двоструко негирани исказ уместо, формално и семантички, знатно једноставнијег позитивног исказа више у: Петковић 2015.

⁴ Једини помен проблема у вези са множењем негација у условним реченицама пронашли смо у Ковачевић 2004.

⁵ Логичко-математички принцип множења негација у двоструко негираним исказима који у резултату даје потврдну семантичку вредност исказу може се остварити искључиво у неколико (под)типова полипредикатских реченица (у (под)типовима изричних, релативних, временских, условних и пропратнооколних реченица), при чему до множења негација долази између негације коју садржи предикат главне и негације коју садржи предикат зависне клаузе у одговарајућој зависносложеној реченици.

⁶ Разматрање множења негација у зависносложеним реченицама у великој мери је зависно од саме синтаксичке структуре одређеног типа зависне реченице и мора се увек разматрати сагласно тој структури.

М. Ковачевић (Ковачевић 2004) истиче да поред нужног услова о негираности предиката и главне и зависне клаузе, постоји и формални услов о глаголском облику у предикату, наиме, уколико су клаузе повезане везником *кад* оба предиката морају бити у форми потенцијала, а уколико је употребљен везник *да*, предикат главне клаузе мора бити у негираном потенцијалу, док предикат зависне може бити или у негираном перфекту или у негираном имперфективном презенту (уп. Ковачевић 2004: 190).

Из литературе је познато да је услов примарно логичка категорија⁷, која се у језику, дакле као граматичка категорија, остварује ређе предлошко-падежним конструкцијама и синтагмама а чешће зависном реченицом, а увек се везује за глагол као претпоставка под којом би било могуће реализовање неке ситуације која се изражава глаголом (предикатом).

Условне реченице се у нашој граматичкој литератури по критеријуму остварљивости услова најчешће деле на *реалне*, *потенцијалне* и *иреалне* условне реченице.⁸ Реалне условне реченице садрже услов који је реалан и остварљив. У потенцијалним условним реченицама, услов се поставља као догађај у будућности, али „не као догађај који се очекује него догађај који се сматра само могућим” (Катичић 1984–1985: 341). Семантички потенцијал потенцијалне условне реченице иначе увек подразумева резерву, несигурност или евентуалну сумњу хоће ли заиста доћи до онога што се поставља као услов, те стога оне истичу „могућу неоснованост претпоставке да увјет буде испуњен” (Катичић 1984–1985: 341). С друге стране у иреалним условним реченицама, ситуација изражена предикатом може се односити и на прошлост и на садашњост и свевременост, с тим да се у оваквим реченицама услов у прошлости или садашњости није извршио или се не извршава, те се није остварило или се не остварује ни оно што је њиме условљено.

Пођемо ли од везника као критеријума разграничења условних реченица, можемо констатовати да се везником *ако* уводе оне условне реченице којима се изражава само услов под којим се остварује садржај главне клаузе, при томе се ништа не зна о томе да ли се тај услов остварује или се не остварује, те су оне у том смислу реалне условне реченице. Ако се испуњење услова постављеног у зависној клаузи јасно означава само као могућност, онда су такве реченице потенцијалне. Слично реалним условним реченицама испуњење садржаја главне клаузе се очекује, али самим тим што се оно показује само

⁷ Више о томе види у: Тугенхат, Волф 2000, Преших 1979, Петровић 1998, Мунен 1981, Бонадаренко 1983.

⁸ Р. Катичић наводи да је ова тројна подела условних реченица преузета из латинске граматике, где се она темељи на јасним формалним разликама реченица из ове категорије. Грчка граматика је утврдила, пак, четири типа условних реченица, а то су *реалне*, *евентуалне*, *потенцијалне* и *иреалне*, која је по његовом мишљењу применљивија на ситуацију у нашем језику (уп. Катичић 1984–1985).

као могућност изриче се и нека резерва према том очекивању. Катичић истиче да је разлика између реалних и потенцијалних условних реченица у томе што реалне реченице казују само који је услов за остварење садржаја надређене клаузе, а потенцијалне „казују и који је увјет и то да је његово испуњавање само могућност” (Катичић 2002: 299).

Да би зависна клауза уведена везником *кад(a)* имала условно значење, мора се у њој употребити потенцијал⁹, уз нужни услов да и у главној реченици буде употребљен потенцијал. Условне реченице са везником *кад(a)* могу бити потенцијалне или иреалне, при чему њихово потенцијално или иреално тумачење није увек једнозначно одређено (поготово што нема никаквих граматичких показатеља ових значења), већ га је често могуће одгонетнути једино из контекста.

С друге стране, кад је везник *да* у условном значењу, „протазни предикат не сме, а аподозни мора имати облик потенцијала” (Ивић 1983: 146), при чему се протазни предикат може остваривати као презент или перфекат (односно, плусквамперфекат). Катичић каже да у погодбеним реченицама уведеним везником *да*, које у протазима имају индикатив, сам тај везник наглашава да је њихов садржај само помишљен и да није стваран, те се тако њима (као уосталом и реченицама уведеним везником *кад*) не изриче само „који је увјет погодби него и то да тај увјет није испуњен и да се не испуњава” (Катичић 2002: 307). Резерва према остварењу услова у потенцијалној реченици са везником *кад(a)* јача је него у потенцијалној реченици са *ако*, а у потенцијалној реченици са везником *да* резерва је најјача.

Модел условне реченице на језичком плану одговара моделу имплицативног суда у којему су појмови у односу двоструке импликације, па „ако не А, онда не Б” нужно подразумејева и „ако не Б, онда не А”, односно њихове потврдне комуникативне импликације, „ако А, онда Б” и „ако Б, онда А” (што значи да свака реализација А нужно захтијева и реализацију Б, али и обрнуто) (Ковачевић 2004: 101).

На семантичком плану категорија услова има додирних тачака са категоријом узрока, што је потпуно очекивано, будући да се иста ситуација среће и на логичком плану, при чему се каузалност сматра само једним видом условљености. У принципу, узрок се, према М. Ковачевићу, и дефинише као „елемент скупа нужних услова који су довољни за појаву Б” (Ковачевић 1988:

⁹Р. Катичић каже да је у овом типу реченица обично кондиционал и да се тада оне „склапају само с аподозама у којима је такођер кондиционал” (Катичић 2002: 304). Употреби ли се у оваквим реченицама индикатив, оне ће се јако приближавати реалним или евентуалним погодбеним реченицама, за шта наводи примере *Када слијепцац слијепца води, оба у јаму падају* (Нпосл.) или *Кад ме питаш, казат ћу ти право* (Иван Мажуранић 48) (примери преузети из Катичић 2002: 306), али ће ипак њихово временско или узрочно значење остати у првом плану.

48), те се узрочно-последична веза, као и у природи, и у језику остварује као подврста везе услова и условљеног, што доводи до тога да се реченице које обележавају узрок и услов „разликују само модусом везе” (Ковачевић 1988: 48). Познато је и да узрок увек представља реални (фактивни) услов, док је услов потенцијални (замишљени) узрок, те услов припада сфери могућности, а узрок сфери стварности, тј. основна разлика везана је за план модалности.

Стога је очекивано да и на језичком плану условне реченице, због дубинске узрочне везе у којој се налазе радња главне и зависне клаузе, буду блиске узрочним реченицама¹⁰. Јасно је да је основна разлика између ове две врсте реченица у томе „што се вршење узрочне радње у узрочним реченицама тврди, а у условним су оне хипотетичне” (Петровачки 2008: 104). С тим у вези, будући да радња, стање или збивање којима се поставља услов не могу бити реални, већ хипотетички, ситуације у условним реченицама нису реалне него хипотетичке, те је модалност основна карактеристика овог типа реченица.

У литератури се, такође, наводи да кондиционалност као хипотетични узрок хипотетичне последице јесте категорија прелазне природе, која функционише на пресеку већих семантичких категорија каузативности и модалности, при чему кондиционалност припада комплексу семантичких категорија каузативности, будући да је њен садржај изведен из узрочно-последичног значења у ужем смислу.¹¹

2. МНОЖЕЊЕ НЕГАЦИЈА У УСЛОВНИМ РЕЧЕНИЦАМА

Условне реченице ћемо, за потребе овог истраживања, поделити према критеријуму везника којима се уводе у сложену реченицу и према могућности остварења услова, а посматраћемо само оне од њих код којих се јавља негирани предикат и у главној и у зависној клаузи. У оквиру сваког подтипа покушаћемо да покажемо какву интерпретацију може имати дата условна реченица у којој су негирани и предикат главне и предикат зависне клаузе, као

¹⁰ П. Пипер каже, позивајући се на Ј. Хајмана (John Haiman, *Conditionals, grammatical*, према Пипер 1998: 42), да однос између протазе и аподозе дублира асиметрични однос између узрока и последице.

¹¹ „Категоријална ситуација кондиционалности, као ситуативна константа језичке реализације датог категоријалног значења сложене је природе и обухвата (1) узрочну ситуацију, као ситуативни агенс у условно-последичном односу, (2) полазну ситуацију, која је пацијентивне природе, а у реченици са условно-последичном конструкцијом присутна је само као пресупозиција, (3) каузативни агентивно-пацијентивни однос између (1) и (2); као и (4) последичну ситуацију, као резултат деловања ситуације (1) на ситуацију (2). Поред тога, категоријална ситуација кондиционалности обухвата, као специфично обележје у односу на каузативност, и (4) алтернативни плуралитет узрочних ситуација од којих се једна издваја као хипотетички узрок (услов) последичне ситуације.” (Пипер 1998: 43)

и на који начин на њену структурну и семантичку вредност утиче присуство негације и у главној и у зависној клаузи. Као што ћемо показати у даљем току рада у неким подтиповима условних реченица доћи ће до множења негација између негираних предиката у главној и зависној клаузи, што ће под посебним условима доводити до афирмативне семантичке вредности целе зависнословене реченице, док ће у другима од њих присуство негације уз предикат и у главној и у зависној клаузи омогућавати прерастање условне везе у узрочну, док у једном подтипу условних реченица, у реалним условним реченицама, негирани предикати у главној и зависној клаузи неће условљавати појаву множења негација.

2.1. Множење негација у реалним условним реченицама

Реалне условне реченице уведене везником *ако*, строго говорећи, и не припадају типовима условних реченица у којима долази до множења негација између главне и зависне клаузе. Са формалне стране у њима се, као и у осталим ниже разматраним примерима, јавља негирани предикат и у главној и у зависној клаузи, али будући да се њима увек изражава реални услов под којим се остварује радња главне клаузе, тј. услов који је актуелан и остварљив, дакле реално могућ, тај услов ће на логичком плану увек бити нужни, али не и довољни услов под којим се остварује радња главне клаузе. У том смислу, реалне условне реченице са везником *ако* са негираним предикатима обеју клауза, неће имати семантичке пандане у афирмативним условним реченицама, нпр.:

Ако са Дубровчанима заједно *не сачувамо руднике и топионице* Новог Брда, *нема нам наде у спас* [→ **Ако са Дубровчанима заједно сачувамо руднике и топионице Новог Брда, има нам наде у спас*]. (В. Николић, 361), *Ако неко не зна, не зна никад* [→ **Ако неко зна, зна увек*] (<http://sport.blic.rs/Kosarka/Domaca-kosarka-i-ABA/225456/Vukoicic-Igrace-ne-biram-prema-imenima-i-ugovoru>), „Да ли сте видели медијску анкету о популарности страних политичара у Србији? *Ако нисте [видели]*, онда Вам *нећу рећи* ко је први [→ **Ако јесте [видели]*, онда ћу Вам *рећи*] (<http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Cepurin-U-politici-kaio-i-svuda-postoje-majmuni.sr.html>); *Respektujem svog muškarca, ако га не поштујем, нећу моћи ни да га заволим*. [→ **ако га поштујем, моћи ћу да га заволим*] (<http://www.pulsonline.rs/puls-poznatih/20843/decko-marijane-mateus-biznismen-za-sve> 2. 2. 2013), и др.

Могућност афирмативне семантичке интерпретације онемогућава управо чињеница да реални услов представља нужни, али не и довољни услов за реализацију радње главне клаузе, те тако нереализација услова повлачи сигурну нереализацију условљеног, али зато реализација услова, у овом случају, не повлачи нужно реализацију условљеног, јер постоји могућност да није испуњен још неки од довољних услова. У овом подтипу условних реченица двострука импликација која важи за негирану форму „ако не А, онда не Б” и „ако не Б, онда не А”, не повлачи за собом подударну импликацију за њену

потврдну форму, тј. неће важити „ако А, онда Б” и „ако Б, онда А”. Овај тип условних реченица не остварује везу ни са узрочним реченицама, будући да се у њима ради о реалном услову који је актуелан и остварљив, али се не зна ништа о остварењу тог услова, те тако оне немају могућност фактивне, већ само хипотетичке интерпретације, нпр.: Ти си разлог, ти не можеш да станеш, теби није занимљиво ако не изгубиш [→ **Ти си разлог, ти не можеш да станеш, теби је занимљиво, јер си изгубио.*]. (ЕК, 6988563)

2.2 Множење негација у потенцијалним условним реченицама

Потенцијалне условне реченице уведене везницама *кад* и *да* са негираним предикатима и у главној и у зависној клаузи имају могућност трансформисања у потврдне комуникативне еквиваленте, тј. у њима долази до множења негација између негираних предиката главне и зависне клаузе. Будући да се потенцијалним реченицама износи услов који је остварљив, али није актуелан, него је само замишљен, присуство негације у њима доводиће до могућности њихове афирмативне интерпретације, тј. будући да оне имају форму „ако не А, онда не Б”, афирмативни еквивалент ће имати форму „ако А, онда Б”.

Можда то и не би било толико чудно *кад* не бих знао [→ *било би чудно кад бих знао*] а проверио сам, да су му официри у војном одсеку дали да бира између Бујановца и Даниловграда. (ЕК, 27313244); ...потрудићу се да их се сетим и да вам их испричам, али ме не бисте разумели *кад* не бих почела [да причам] од почетка *мог живота* [→ *разумели бисте ме кад бих почела [да причам] од почетка*]. (ЕК, 1109528); „Он не би могао да живи *кад* не би све на свету, а нарочито моје речи, *изокренуо наглавачке* [→ *он би могао да живи, кад би све на свету, а нарочито моје речи, изокренуо наглавачке*]”, говорила је ујна. (ЕК, 1333368); *Кад* ови амандмани не би били *прихваћени* у Народној скупштини Србије, АП Војводине не би могла да састави свој буџет у складу са Уставом... [→ *Кад би ови амандмани били прихваћени у Народној скупштини Србије, АП Војводине би могла да састави свој буџет у складу са Уставом...*] (<http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Pajtic-Vlada-Srbije-ponovo-krsi-Ustav-Vojvodina-ostecena.sr.html>); итд.

У овом подтипу условних реченица множење негација између негираних предиката главне и зависне клаузе одвија се искључиво под специфичним морфолошким околностима, тј. нужни услов јесте да у реченицама са везником *кад(а)* оба предиката буду у форми потенцијала.

2.3. Множење негација у иреалним условним реченицама

Иреалне условне реченице уведене везницама *кад* и *да* које имају негирани предикат и у главној и у зависној клаузи, још су један подтип условних реченица у којима долази до множења негација између предиката главне и зависне клаузе. Множење негација између ова два негирана предиката у овом

подтипу условних реченица не даје у резултату афирмативну семантичку вредност, као што је то био случај у примерима анализираним у тачки 2.2. Такав резултат је условљен тиме што иреалне условне реченице, својом природом, већ износе претпоставку која је контрафактуална, тј. супротна стварним чињеницама, па у случајевима у којима имамо негацију у зависној клаузи, те две супротности, тј. формална негација предиката зависне клаузе и семантичка супротност стварним чињеницама, заправо на логичком плану дају потврдни услов, односно услов који је реализован (пресупозиција је дакле да је услов остварен), што доводи до тога да је остварено и оно што је тим условом било условљено, иако је на формалном плану и то условљено негирано.

На морфолошком плану, у овом типу условних реченица, предикат главне клаузе мора бити у форми потенцијала, а предикат зависне, уколико је употребљен везник *кад* у форми потенцијала, а уколико је употребљен везник *да* у форми перфекта или имперфективног презента. М. Ковачевић истиче да „Такав међуоднос негираних предиката показује да негација ништи формом задати иреални условни међуоднос садржаја. *Негација иреалности тако даје реалност*. Јер, фактивни, реализовани услов логички и није услов него узрок.” (Ковачевић 2004: 190). Овакве условне реченице управо због асиметрије форме и садржаја немају могућност афирмативне интерпретације, већ само могућност узрочне интерпретације, јер је иреални реализовани услов заправо узрок за реализовано условљено. У оваквим се примерима иреални услов, будући реализован, више не налази у сфери модалности, већ у сфери фактивности, тј. реализовани услов, постаје узрок за реализовано условљено¹², што потврђују и следећи примери:

Да се нисмо тако добро слагали са Шиптарима, рекла је једном, никада не бисмо савладали снагу те помрчине [→ *Савладали смо снагу те помрчине, рекла је једном, јер смо се тако добро слагали са Шиптарима*]. (Д. Албахари, 57); *Да није детета, вероватно се не бисте више грудвали у тим годинама, на пример* [→ *Вероватно се грудвате у тим годинама, јер имате дете*]. (http://zena.blic.rs/Porodica/14011/Sta_znaci_biti_starija_trudnica_i_majka 24. 1. 2013); *Nikad, nikad to ne bih učinio... da ne volim Georginu* [→ *Учинио сам то, јер волим Георгину*]. (Д. Ковачевић¹, 113); „*Да нисте спруд ледени, не бисте сипали со на његове живе ране!*” [→ *Сипате со на његове живе ране, јер сте спруд ледени*]. (В. Огњеновић, 65); *Па ипак мислим да се ништа не би десило да није било* [→ *нешто десило јер је било*] онога млаког топлог ветра што је изненада бануо низ реку, мрешкајући воду Мртваја вира и шумећи у високим тополама дуж обала. (Д. Ненадић, 199); *Да у испоснику Рафаилу није било посебне духовне врлине, опомиње се Теофил, не би га деспотица*

¹²Д. Звекић Душановић (2007) сматра, међутим, да се овај тип реченица ипак може трансформисати у реченице без негације у обе предикације и објашњава да „Између ситуативних оквира каузативности и кондиционалности постоји подударност. У кондиционалним реченицама постоји очекивање да остваривање ситуације означене зависном реченицом узрокује остваривање ситуације означене главном реченицом, односно да доводи до њеног остваривања. Међу тим предикацијама постоји очекивани след догађања који се не нарушава уколико се изврши трансформација афирмације у негацију и обрнуто, под условом да се ова трансформација спроведе у обе предикације сложене реченице” (Звекић Душановић 2007: 272).

Јерина *изабрала* за вечног чувара њене последње исповести [→ *Деспотица Јерина га је изабрала за вечног чувара, јер је у испоснику Рафаилу било посебне духовне врлине*]. (В. Николић, 31); Да његову судбину нису на неки начин доводили у везу са деспотицом, никад ме ни реч од свега тога¹³ *не би интересовала* [→ *Увек ме је све то интересовало јер су његову судбину на неки начин доводили у везу са деспотицом*]. (В. Николић, 32); Закон о амнестији је усвојен и само треба да га потврди председница Атифете Јахјага, а уосталом локални избори и *не би могли да буду одржани* да овај закон *није усвојен* [→ *локални избори могу да буду одржани јер је овај закон усвојен*], поручује за „Политику” Дритон Љајци, портпарол косовског министра правде Хајредина Кучија... (<http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Kosovski-budzet-nije-predvideo-finansiranje-ZSO.sr.html>); итд.

Посебно се могу разматрати примери зависнословених условних реченица у којима се у зависној клаузи у функцији предиката јавља неки од глагола који имају могућност транспортовања негације¹⁴ са својом допуном у виду изричне клаузе, при чему су формално могућа два случаја: (1) у главној клаузи је негирани предикат, а у зависној негирани предикат исказан глаголом који допушта транспортовање негације, док је његова допуна у виду изричне клаузе потврдна или (2) у главној клаузи је негирани предикат, а у зависној је предикат исказан глаголом који допушта транспортовање негације потврдан, док је његова допуна исказана изричним клаузом одрична. Први тип условних реченица илуструју следећи примери: Али, по природи сам оптимиста и *да не верујем да могу да га реорганизујем, не бих се ни прихватио тог посла* [→ *прихватио сам се тог посла, јер верујем да могу да га реорганизујем*] (ЕК, 77009653); Међутим, *да не верујем да ћемо освојити злато, не бих ни ишао у Сиднеј* [→ *идем у Сиднеј, јер верујем да ћемо освојити злато*]. (ЕК, 11031691); итд. У реченицама овог типа негирани глаголи који омогућавају транспортовање негације са својом допуном у виду изричне клаузе јављају се у оквиру условне клаузе и између те условне и њој надређене клаузе, тј. између негираног предиката исказаног глаголом који допушта транспортовање негације и негираног предиката главне клаузе, доћи ће до множења негација. Такве зависнословене реченице, будући да припадају иреалним условним реченицама, подлежу истом типу трансформације као и остале иреалне условне реченице описане у тачки 2.3, и при трансформацији у афирмативне еквиваленте остварују се као сложене реченице са узрочном зависном клаузом и афирмативним предикатима и у главној и у зависној клаузи, што се потврђује у заградама реконструисаним еквивалентима ових реченица.

¹³ Будући да се у негираној реченици јавља устаљена конструкција *ни реч од свега тога*, у значењу *баш ништа, апсолутно ништа*, у афирмативном еквиваленту ову смо јединицу супституисали везом збирног *све* и демонстративне заменице *то*.

¹⁴ Транспортовање негације представља појаву карактеристичну за бројне језике, а која је условљена способношћу неких језика да уз одређене глаголе омогући транспортовање, тј. премештање негације из надређене клаузе у зависну и обрнуто. Ј. Московљевић (уп. Московљевић 1996) је утврдила шест начина за утврђивање припадности глагола српског језика групи глагола који омогућавају транспортовање негације

У другом типу ових реченица у главној клаузи се јавља негирани предикат док се у зависној у функцији предиката јавља глагол који допушта транспортовање негације у потврдној форми, а његова допуна у виду зависне *да*-изричне клаузе је у негираној форми. Афирмативни еквиваленти оваквих двоструко негираних условних реченица имају, такође, могућност узрочне интерпретације. Оваквих реченица је у нашем корпусу знатно мање у односу на реченице првог типа, што је утврдио и М. Ковачевић разматрајући питања транспортовања негације¹⁵, и илуструјемо их следећим примерима: *Da verujem da, za nju, dolazak smrti neće predstavljati nikakav užas, ne bih se bojaо* [→ *Бојим се јер верујем да ће долазак смрти за њу представљати ужас*]. (Е. Алан По, ЕК); *Da verujem da me ne volite, ne bih učinio ni jedan jedini korak* [→ *Чиним макар и један једини корак јер верујем да ме волите*]. (Ф. М. Достојевски, ЕК); и др.

3. ЗАКЉУЧАК

Наше истраживање је показало да неки подтипови зависносложених реченица са негираном зависном условном клаузом, који садрже негирани предикат и у главној клаузи подлежу правилу о множењу негација између главне и зависне клаузе. Такво множење негација остварује се у потенцијалним и иреалним условним реченицама уведеним везницима *кад* и *да*, и то и у њима не на исти начин, док реалне условне реченице уведене везницима *ако* и *уколико*, строго говорећи, не подлежу правилу о множењу негација између главне и зависне клаузе. У потенцијалним условним реченицама присуство негације и у главној и у зависној клаузи доводи до могућности трансформације ових реченица у њихове афирмативне еквиваленте, тј. „ако не А, онда не Б” повлачи „ако А, онда Б”, док код иреалних условних реченица присуство негације и у главној и у зависној клаузи, у комбинацији са иреалношћу услова, условљава прерастање условне везе у узрочну.

ИЗВОРИ

Д. Албахари – David Albahari, *Матас*, Stubovi kulture, Beograd, 1997.

Blic žena, Београд (доступно на адреси <https://zena.blic.rs/>).

ЕК – Електронски корпус Математичког факултета у Београду (доступно на адреси <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>).

¹⁵ М. Ковачевић каже да се чешће јављају реченице са негацијом уз глагол који допушта транспортовање негације од синонимних реченица са негацијом у зависној *да*-изричној клаузи (уп. Ковачевић 2004: 76).

- Д. Ковачевић** – Dušan Kovačević, „Radovan Treći”, u: *Drame*, Београд: BIGZ, 1983.
- В. Николић** – Видан Николић, *Проклета Јерина*, Чачак: Легенда, 2007.
- В. Огњеновић** – Вида Огњеновић, *Меланхоличне драме*, Београд: Српска књижевна задруга, 1991.
- Политика*, Београд (доступно на адреси <http://www.politika.rs/>).
- Puls*, Београд (доступно на адреси <https://www.pulsonline.rs/>).

ЛИТЕРАТУРА

- Бернини, Рамат 1996**: Giuliano Bernini, Paolo Ramat, *Negative Sentences in the Languages of Europe*, Berlin: Mouton.
- Бондаренко 1983**: Виктор Николаевич Бондаренко, *Отрицание как логико-грамматическая категория*, Moskva: Nauka.
- Ван дер Аувера 2010**: Johan Van der Auwera, On the Diachrony of Negation, *The Expression of Negation*, Laurence R. Horn (ed.), Berlin, New York, 73–111.
- Ван дер Вуден 1995**: Ton Van der Wouden, Litotes and downward monotonicity, *Negation: A Topic in Focus*, Heinrich Wansing (ed.), Berlin, 1–19 (доступно на http://www.tonvanderwouden.nl/index_files/papers/leipzig.pdf).
- Васић 2007**: Вера Васић, Кондиционално-каузални комплекс, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, L/1–2, Нови Сад, 105–110.
- Веселинова 2009**: Ljuba Veselinova, Standard and special negators in the slavonic languages: synchrony and diachrony, *Wiener Slawistischer Almanach*, 74, 195–208.
- Војводић 2007**: Дојчил Војводић, О аспектуално-темпоралној корелативности у сложеним (условним) реченицама, *Славистика*, 11, Београд, 206–222.
- Дал 1979**: Osten Dahl, Typology of Sentence Negation, *Linguistics*, 17, 79–106.
- Живон 1978**: T. Givon, Negation in language: pragmatics, function, ontology, *Syntax and Semantics: Pragmatics*, Peter, Cole (ed.), 9, New York, 69–112.
- Звекић Душановић 2007**: Душанка Звекић Душановић, О неким синтаксичко-семантичким трансформацијама на релацији: кондиционалност

– негација – концесивност, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 50, 1–2, Нови Сад, 271–279.

Ивић 1983: Милка Ивић, „О српскохрватским погодбеним реченицама”, *Лингвистички огледи*, Београд: Просвета, 145–153.

Катичић 1984–1985: Радослав Катичић, „Врсте погодбених реченица у стандардном језику српском или хрватском”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXVII–XXVIII, Нови Сад, 339–342.

Катичић 2002: Радослав Катичић, *Синтакса хрватскога књижевног језика*, Загреб: Хрватска академија знаности и умјетности, Накладни завод Глобус.

Ковачевић 1988¹: Miloš Kovačević, „O složenoj rečenici sa uzročnom relativnom klauzom”, *Јужнословенски филолог*, XLIV, Beograd, 45–57.

Ковачевић 1998: Милош Ковачевић, *Синтакса сложене реченице у српском језику*, Београд: Рашка школа, Србиње: Српско просвјетно и културно друштво Просвјета.

Ковачевић 2002: Милош Ковачевић, *Синтаксичка негација у српском језику*, Ниш: Издавачка јединица Универзитета у Нишу.

Ковачевић 2004: Милош Ковачевић, *Огледи о синтаксичкој негацији*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.

Кшишкова 1968: Helena Kržižkova, К вопросу о так называемой двойной негации в славянских языках, *Slavia XXXVII/1*, Praha, 21–39.

Лашкова 1976: Лили Лашкова, Към характеристиката на синтактичното отрицание в србохрватски и блгарски език, *Зборник за филологију и лингвистику*, XIX/1, Нови Сад, 19–27.

Московљевић 1996: Јасмина Московљевић, О подизању негације у српском језику, *Јужнословенски филолог*, LI, Beograd, 89–98.

Мунен 1981: Žorž Munen, *Lingvistika i filozofija*, Beograd: BIGZ.

Петковић 2009: Јелена Петковић, „Синтаксичка негација у светлу математичке и логичке негације”, *Савремена проучавања језика и књижевности I/1*, М. Ковачевић и др. (ур.), Крагујевац, 75–83.

Петковић 2015: Јелена Петковић, *Синтакса и семантика двоструке негације у српском језику*, необјављена докторска дисертација, Крагујевац.

Петровачки 2008: Љиљана Петровачки, „Исказивање услова: условне реченице”, *Књижевност и језик*, LV, 1–2, 103–115.

- Петровић 1998:** Gajo Petrović, *Logika*, Novi Sad: Dnevnik, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Пипер 1998:** Предраг Пипер, „О кондиционалности у простој реченици”, *Јужнословенски филолог*, LIV, 41–58.
- Прешић 1979:** Marica Prešić, Slaviša Prešić, *Uvod u matematičku logiku*, Matematički institut, Beograd.
- Тугенхат, Волф 2000:** Ernst Tugendhat, Ursula Volf, *Logičko-semantička propovedika*, Vrnjačka Banja: Narodna biblioteka „Dr Dušan Radić”.
- Хорн 2001:** Laurence Horn, *A natural history of negation*, Chicago: University of Chicago Press, (доступно на <http://emilkirkegaard.dk/en/wp-content/uploads/A-natural-history-of-negation-Laurence-R.-Horn.pdf>).
- Хорн 2010:** Laurence Horn, Multiple negation in English and other languages, *The Expression of Negation*. Laurence R. Horn (ed.), Berlin – New York: Walter de Gruyter, 111–149.
- Шарић 1997:** Ljiljana Šarić, „Interpretација погодбених реченица”, *Filologija*, 29, Zagreb, 155–169.

MULTIPLICATION OF NEGATION IN CONDITIONAL SENTENCES

Summary

The subject of this paper is the appearance of multiplication of negation in the Serbian language within the conditional dependent sentences. The corpus for this research was formed out of dependent conditional sentences in which negation of predicates occurs in both main and dependent clause, and examples are excerpted from the texts belonging to different functional styles. The goal of this paper is to show what is semantic interpretation of conditional sentence in which the predicate of both main and dependent clause is negated, as well as, how the presence of negation in the main and in the dependent clause influence its structural and semantic value. The analysis showed that in some subtype of conditional sentence, on the formal plan, comes to the multiplication of the negated predicate from main clause with the negated predicate from dependent clause which in special conditions would lead to affirmative semantic value of the whole dependent complex sentence, while in others the presence of negated predicate both in the main and in dependent clause, will cause conversion of the conditional sentence into a causal one, whereas in a single subtype of conditional sentences, the real one, negated predicates in the main and in the dependent clause will not condition the occurrence of multiplication of negation.

Key words: multiplication of negation, conditional sentences, condition category, semantic value.

Jelena L. Petković